

Enkele gegevens over de geschiedenis van het Jozef Lootensfonds en het Cyriel Verschaeve-archief

Toon VAN MOERBEKE

„Het omvangrijke levenswerk van den Vlaamschen priester-dichter is in ons land nog weinig bekend”, schreef Henriette Roland Holst in 1937 naar aanleiding van het verschijnen van Verschaeve's drama *Elijah*. Deze Noordnederlandse schrijfster was toen van oordeel dat „Verschaeve kan wachten ; hij hoort tot de dichters die de eeuwen vóór zich hebben (...). Naast Gezelle (...) rijst deze jongere zoon van het Vlaamse volk omhoog als een reus van dramatische kracht”. Het nieuwe werk riep bij haar herinneringen op aan „Shakespeare en aan enkele van Shakespeare's tijdgenoten die hem in intensiteit van *visie* (o.a. Marlowe) nog overtroffen”¹. De bewondering voor Verschaeve is inderdaad in Nederland nooit zo algemeen en intens geweest als in Vlaanderen, waar in sommige katholieke, Vlaamsgezinde milieu's al vóór 1914 Verschaeve's oeuvre in toenemende mate positief gewaardeerd werd. Aan die soms mateloze waardering kwam met het einde van de Tweede Wereldoorlog een bruusk einde. Maar niet alleen omwille van zijn oorlogsverleden werden de literaire kwaliteiten van Verschaeve's werk nu betwist. Albert Westerlinck noemt naast de politieke rol die Verschaeve tijdens de Tweede Wereldoorlog gespeeld heeft nog een tweetal redenen : nl. het totalitair-godsdienstig karakter van zijn werk en de kulturele ontwikkeling van ons volk².

Nog tijdens het interbellum was met het oog op Verschaeves zestigste verjaardag (30 april 1934) een begin gemaakt met het verzamelen van zijn boeken, manuscripten, brieven, foto's en persknipsels. Op initiatief van Martha van de Walle en Jozef Lootens werd bij de uitgeverij Zeemeeuw Verschaeve's werk gepubliceerd in tien delen. De eerste bouwstenen van het Verschaeve-archief waren gelegd en de verdere uitbouw was jarenlang het werk van Martha van de Walle. Een zeer omvangrijke verzameling persknipsels werd door haar bijeengebracht ; zij vroeg manuscripten en brieven op bij Verschaeve's correctoren : Jules Faes, Gerard de Meester, Omer Van Rie, Robrecht de Smet, Jozef Lootens, Maurits Geerdarijn en Dirk Vansina. Zelf besteedde Verschaeve nauwelijks zorg aan het bewaren van zijn archief, waardoor er vrij weinig brieven die

1. Henriette ROLAND HOLST, *Een groot en groots dichtwerk. Cyriel Verschaeve : Elijah*, in *Tijd en Taak*, XXXV, nr 19, 13 februari 1937.

2. Albert WESTERLINCK, *Alleen en van geen mens gestoord*, Davidsfonds, Leuven, 1964, 159-160.

aan hem gericht waren bewaard bleven. In maart 1944 bracht hij een aantal handschriften in veiligheid en droeg hij Maurits Geerardijn op er voor te zorgen dat ook de door hem bewaarde manuscripten ooit aan het Verschaeve-archief zouden overhandigd worden³. Het einde van de oorlog en de repressie die er op volgde brachten het Verschaeve-archief in het gedrang. Martha van de Walle week uit naar Zuid-Afrika en zelfs na haar terugkeer kon pas in de jaren vijftig gedacht worden aan het beveiligen van het archief.

Op 17 september 1952 werd te Sint-Kruis, Moerkerkesteenweg 115, de „Vereniging tot het behoud van eigen kultuurgoed” gesticht. In de statuten werd het doel van de nieuwe vereniging als volgt bepaald: „het verzamelen, behouden en bekend maken van alle bescheiden, onder meer alle dokumenten en geschriften, boeken en tijdschriften, beelden en schilderijen, rechtstreeks of onrechtstreeks behorende tot of in verband staande met het eigen folklore- en kultuurleven, alsmede allerhande kultuurmanifestaties en lezingen in te richten en alle publikaties te doen die haar doel dienen”. De statuten werden bij notaris Godfried Persijn te Ruiselede vastgelegd en verschenen in het Staatsblad (nr 2834).

De raad van bestuur was als volgt samengesteld:

- Ere-voorzitter: Frank Lateur (Stijn Streuvels), Ingoogem.
- Voorzitter: Jozef Lootens, Oostrozebeke.
- Onder-voorzitter en penningmeester: Maria Lootens, Oostrozebeke.
- Secretaris: Martha Van de Walle, Egem.
- Propaganda: Antoon Vander Plaetse, Tielt.
- Beheerders: Dirk Vansina, Wuustwezel,
: E.H. Achiel Dewulf, Ichtegem.

Opvallend is dat het maatschappelijk doel veel gelijkenis vertoont met dat van het latere Jozef Lootensfonds. Overigens is de raad van bestuur samengesteld uit „Verschaeve-gezinden”, vrienden van Verschaeve die jarenlang hadden geijverd voor het ruimer bekend maken en verspreiden van zijn werk. Lag het dan van in den beginne in de bedoeling om later de vereniging om te dopen tot een Cyriel Verschaeve-geenootschap? In ieder geval was het inderdaad geraadzaam om kort na de Tweede Wereldoorlog, — ook de jaren vijftig ondergingen nog sterk de gevolgen van kollaboratie en repressie —, het uitbouwen van een vereniging die tot doel had het Verschaeve-archief en het Verschaeve-onderzoek te bevorderen niet rechtstreeks in verband te stellen met de Alveringemse kapelaan. Over de verdere werking van die eerste „Lootensorganisatie” is ons niets meer bekend. De statuten vermelden ook nog: „Na de ontbinding van de vereniging zal haar bezit aan een ander werk toevertrouwd worden waarvan het maatschappelijk doel het meest het doel van deze vereniging benadert”. Een omzendbrief, vermoedelijk van einde 1952, was on-

3. Brief Cyriel Verschaeve aan Maurits Geerardijn, z.d. (maart 1944), VA.

dertekend door Maria Lootens, Dirk Vansina, Achiel Dewulf, Antoon Vander Plaetse, A. Strobbe, Edmond Sintobin, Martha Van de Walle, M. Moles le Bailly, Lena Lambrecht en Lutgard Dosfel. Hiermee werd de ledenwerving aangevat en gepoogd het aantal beschermende leden uit te breiden.

In de schaars bewaarde archiefstukken uit de overgangperiode tussen „Vereniging tot behoud van eigen kultuurgoed” en het „Jozef Lootensfonds” vonden we het klad van een brief van de hand van Martha Van de Walle, vermoedelijk uit begin 1958, toen er plannen rijpten om opnieuw een Verschaeve-archief uit te bouwen. Martha Van de Walle schreef in haar oproep o.m. het volgende : „Er is zeker niemand onder ons, die niet er van overtuigd is, dat we voor een dringende noodzaak staan, nl. maatregelen te treffen om wat we voorlopig korthedshalve het Verschaeve-archief kunnen noemen, te vrijwaren en te behouden voor de Vlaamse Gemeenschap, waartoe het behoort. Cyriel Verschaeve zelf heeft zich destijds in dezelfde zin uitgesproken ten overstaan van de letterkundige nalatenschap van Rodenbach. (...) We zijn dus wel zeker, dat wij in zijn geest handelen, wanneer we daarvoor de nodige zorg dragen. Het is een werk van piëteit, een Vlaamse daad, waarvan de betekenis zal groeien met den dag. Onnodig daar verder op te steunen, het spreekt immers vanzelf. Doch hoe zouden we nu best te werk gaan ? Dit samen te onderzoeken en te bespreken is het doel van deze eerste voorbereidende bijeenkomst”. Na het overlijden van Verschaeves mecenas, Jozef Lootens (8 april 1882 - 16 maart 1955) werd het Jozef Lootensfonds gesticht met het doel „de voortzetting van het levenswerk van Jozef Lootens. In Oostrozebeke werd op 17 april 1958 tijdens een voorbereidingsvergadering een eerste poging tot oprichting van het Jozef Lootensfonds ondernomen, zoals blijkt uit het getypte stichtingsbesluit, ondertekend door Maria Lootens, Martha Van de Walle, Jaak De Meester en Lena Lambrecht. Het doel van de nieuwe vereniging werd als volgt omschreven : „Het verzamelen, behouden en bekend maken (uitgeven en verspreiden) van alle bescheiden van of in verband met Cyriel Verschaeve, zijn werk, zijn vrienden en tijdgenoten : cultuurmanifestaties en lezingen inrichten, archief aanleggen, enz. en alle publikaties te doen die haar doel dienen”. Uit de nota's die voorkomen op dit besluit blijkt dat de statuten van de „Vereniging tot het behoud van eigen kultuurgoed” model stonden voor het Lootensfonds.

Maar pas op 11 juli 1960 werd het „Jozef Lootensfonds” definitief opgericht. Op 25 augustus 1960 verschenen de statuten volledig en bijgewerkt in het Staatsblad. Eerste voorzitter was Achiel Dewulf, rustend priester uit Koolskamp. Als onder-voorzitters waren pater Valère Van den Bussche uit Oostende en Jozef Verstraete, directeur van het Sint-Jozefscollege te Tielt, aangeduid. De penningmeesters waren Maria Lootens uit Oostrozebeke en Lena Lambrecht uit Antwerpen. Verder behoorden Martha Van de Walle en Jaak De Meester als secretarissen tot de raad van bestuur ; Dirk Vansina en Leo van den Auweele waren stichtende leden. De zetel van de vereniging was aanvankelijk te Oostro-

zebeke gevestigd in het door Jozef Lootens gebouwde Verschaeve-museum, Musis Sacrum, de „Visscherij” in de Statiestraat 18, waar Verschaeve talrijke beeldhouwwerken concipieerde en er dikwijls voor de familie Lootens en voor hun talrijke Vlaamsgezinde vrienden voorlas uit eigen werk.

Op 25 augustus 1966 werd de raad van bestuur als volgt samengesteld :

- voorzitter : pater Valère Van den Bussche (die de in mei 1962 overleden eerste voorzitter opvolgde)
- penningmeester : Maria Lootens
- secretarissen : Martha Van de Walle en Jaak De Meester
- beheerders : Paul Priem, pater Albert Pil en Jozef Vancraeyveldt, de directeur van het Sint-Jozefscollege te Tielt.

Op 30 april 1968 werd dom Eligius Dekkers, abt van de Sint-Pietersabdij te Steenbrugge, aangeduid als lid van de raad van bestuur en voorzitter ter vervanging van pater Albert Pil, ontslaggever, en ter opvolging van pater Valère Van den Bussche, voorzitter ontslaggever, die korte tijd nadien te Knokke op 3 december van dat jaar overleed. Maria Lootens werd ere-voorzitter van de vereniging en Paul Priem, beheerder-penningmeester.

In haar vergadering van 31 mei 1980 benoemde de Algemene Raad drie nieuwe beheerders : Daniël Merlevede, Drongen ; Bart Van de Walle, Brugge ; Romain Vanlandschoot, Tielt⁴.

Inmiddels was onder de goede zorgen van Martha Van de Walle het Verschaeve-archief uitgegroeid tot een rijke verzameling correspondentie, manuscripten, boeken, tijdschriften en brochures van en in verband met Cyriel Verschaeve.

De belangrijke brievencollectie van Jozef Lootens werd overgemaakt aan het Lootensfonds, dat daarenboven de archieven van Dirk Vansina en pater Valère Van den Bussche verwierf. Na het overlijden in 1980 van Martha Van de Walle werd ook haar archief aan het Lootensfonds geschonken. In 1982 werd door de beheerraad beslist tot het wetenschappelijk ordenen en verder uitbouwen van het Verschaeve-archief. Daartoe werd een licentiaat geschiedenis tot archivaris aangesteld. Sedert 1 oktober 1982 kende het Verschaeve-archief een grote uitbreiding met hoofdzakelijk fotocopies van brieven van Cyriel Verschaeve bevaard in privé-verzamelingen van Angela Tysmans, Leo Van den Auweele, Karel Goddeeris, Colomba Thiel, e.a. Daarenboven werden uit het Navorsings- en Studiecentrum voor de Tweede Wereldoorlog en het Archief en Museum voor Vlaams Cultuurleven de brieven van Verschaeve aan o.m. Maurits Geerardijn, Antoon Vander Plaetse en Jules Faes in fotocopye verworven.

Het nu wetenschappelijk geordende archief bevat belangrijke documenten voor

4. Alle gegevens betreffende het fonds gaan terug op enkele dokumenten berustend in het Verschaeve-archief, Baron Ruzettelaan 433, 8320 Brugge.

een diepgaand wetenschappelijk onderzoek omtrent Cyriel Verschaeve en tijdgenoten zoals o.m. Robrecht De Smet, Antoon Vander Plaetse, Martha Van de Walle, Lodewijk Dosfel, Jeroom Leuridan, Dirk Vansina.

Nog twee facetten van de werking van het Jozef Lootensfonds willen we in dit overzicht kort aanstippen : de tweejaarlijkse colloquia die sedert 1978 worden georganiseerd en *Verschaeviana*, de wetenschappelijke uitgave die het Lootensfonds sedert 1970 uitgeeft, eerst onder het hoofdredacteurschap van universiteitslektor Jaak De Meester, en later onder leiding van Romain Vanlandschoot. Het vijfde colloquium heeft als thema „CYRIEL VERSCHAEVE EN DE TWEEDE WERELDOORLOG”.

Dit colloquium, waaraan Prof. Dr. P. Thomas, R. Vanlandschoot, B. De Wever, R. De Deygere en T. Van Moerbeke meewerken, zal plaats hebben op zaterdag 26 april 1986 in het Sint-Jozefskollege te Tielt.

Op het programma staan referaten van R. De Deygere „De beweegredenen van Verschaeves houding tijdens de bezetting. Een voorlopige balans aan de hand van een dagboekfragment van Pater Callewaert”, R. Vanlandschoot „Beschouwingen bij de 55 Stellingen van dr. Henss over Europa und der neue Glaube (1942). Een studie over christendom en nationaal-socialisme” en B. De Wever „Cyriel Verschaeve en het Oostfront”⁵.

Baron Ruzettelaan 433
8320 Brugge

5. Inlichtingen en inschrijvingen : Jozef Lootensfonds VZW, t.a.v. T. Van Moerbeke, Baron Ruzettelaan 433, 8320 Brugge. Bijdrage : 250 fr (leden), 400 fr (niet-leden van het Jozef Lootensfonds) — rekening 478-2219051-32.